

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

**Дедерко Дмитро
(Глухів)**

***Анотація.** У статті розкривається проблема визначення структури професійної компетентності вчителя трудового навчання загальноосвітньої школи. На основі діяльнісного підходу розкрито структуру професійної компетентності вчителя трудового навчання.*

***Ключові слова:** структура професійної компетентності, професійна компетентність, вчитель загальноосвітньої школи.*

Постановка проблеми і її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. Зважаючи на те, що немає загальноприйнятого визначення структури професійної компетентності вчителя трудового навчання, а тільки вченими і дослідниками розглядались деякі аспекти даного питання, вважаємо за необхідне розглянути складові компетентності та педагогічні вміння, через які можна розкрити структуру компетентності саме вчителя трудового навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми. Формування професійної педагогічної компетентності вчителя, як під час оволодіння педагогічною професією у вищому навчальному закладі, так і на етапі удосконалення професіоналізму висвітлені у працях Л. Даниленко, Т. Ісаєвої, В. Краєвського, А. Маркової, В. Олійника, А. Хуторського та ін. Зазначене питання також висвітлено у працях вітчизняних дослідників останніх років. У них значна увага приділяється проблемі формування професійної компетентності як майбутніх учителів (Л. Дибкова, М. Елькін, Л. Римар,

О. Романенко, С. Цимбал та ін.), так і вчителів-практиків (С. Демченко, Л. Карпова, О. Онаць, О. Прокопова, В. Саюк, Л. Шевчук та ін.).

Формулювання мети статті. Метою даної статті є розкриття і визначення структури професійної компетентності вчителів трудового навчання. Для того щоб досягти мети дослідження ми використовували теоретичний аналіз наукової та методичної літератури з проблеми дослідження. У результаті дослідження були виокремлено складові структури професійної компетентності вчителів трудового навчання школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Учитель трудового навчання в процесі формування предметних, загальнопредметних (галузевих) і ключових компетентностей учнів виступає не лише як джерело знань з предмета, як вихователь та керівник пізнавальної роботи дітей, як організатор екскурсій, роботи на пришкільних ділянках тощо. Він одночасно є «генератором» в активних та інтерактивних формах роботи учнів, керівником учнівських наукових робіт, «тренером» у підготовці учнів до предметних олімпіад і конкурсів, прикладом професійної успішності та самореалізації. До цих професійних ролей, як правило, педагогічні вищі навчальні заклади студентів не готують. Розвиток професійної компетентності вчителя трудового навчання передбачає чітке структурування компетентності як педагогічного феномену. Таку компетентність набувають впродовж життя, і роль соціальних інституцій та закладів післядипломної освіти в удосконаленні компетентності є надзвичайно важливою.

Зрозуміло, що досліджуючи професійну компетентність, потрібно визначити її структурні елементи та інші класифікаційні ознаки.

Аналіз наукової літератури дозволив нам виокремити певні наукові підходи до осмислення проблем структурування професійної педагогічної компетентності у контексті дослідження розвитку професійної

компетентності вчителя трудового навчання.

Щоб отримати позитивний вплив на розвиток професійної компетентності педагога, перш за все, необхідно виокремити її складові, покращення яких дасть змогу підвищити рівень компетентності в цілому. Ми погоджуємося з висновками О. Онаць, яка у своєму дисертаційному дослідженні представила структуру професійної компетентності вчителя як систему взаємопов'язаних компонентів: когнітивного, процесуально-операційного, особистісно-рефлексивного [10, с.21].

Когнітивний (змістовий) компонент, за її висновками, є таким, що утворює систему, в якому знання впливають на результативність професійної діяльності.

Процесуально-операційний компонент розглядається як перетворення знань у ефективні педагогічні дії.

Особистісно-рефлексивний компонент утворюють такі особистісні характеристики, які розглядаються як блок подальшого розвитку вчителя, його свідомості, професійно значущих особистісних якостей [10, с.21].

Н. Кузьміна у структурі професійно-педагогічної компетентності виокремлює такі складники: спеціальна складова щодо сфери предмета, який викладається; методична складова щодо способів формування знань, умінь, навичок та ставлень учнів; соціально-психологічна складова щодо процесів спілкування; диференціально-психологічна складова щодо мотивів та здібностей учнів; аутопсихологічна складова щодо здобутків і недоліків власної діяльності й особистості [7, с.64].

Л. Мітіна серед складових професійної компетентності виділяє діяльнісну, комунікативну, соціальну складові [9, с.178].

В. Введенський у структурі професійної компетентності визначає: комунікативну, інформаційну, регулятивну, інтелектуально-педагогічну, операціональну складову [1, с.53].

Т. Добудько вважає, що професійна компетентність структурно

складається з таких компонентів: науково-теоретичного, психологічного, операціонально-технологічного [4, с.32].

Дослідниця Т. Ісаєва в змісті професійної компетентності виокремлює: адаптаційно-цивілізаційну складову, соціальну складову, соціально-організаційну складову, предметно-методичну складову, комунікативну складову, ціннісно-змістову [5, с.56].

Український учений Г. Гавришак зазначає, що узагальнену модель професійної компетентності, можна представити у вигляді 3-х взаємопов'язаних компонентів: предметної складової; психологічної складової, методичної складової [2, с.32].

О. Дубасенюк до основних складових елементів професійної педагогічної компетентності відносить: соціально-педагогічну компетентність, компетентність у сфері теорії та методики виховного процесу, диференціально-психологічну компетентність, компетентність у сфері фахових предметів, аутопсихологічну компетентність.

На думку дослідниці, професійно-педагогічна компетентність визначається вмінням педагога особливим чином структурувати наукові і практичні знання для ефективного розв'язання виховних завдань. Особистісні знання, в такому разі, є результатом розвинених здібностей і спрямованості, що впливають на сприйняття педагогічних явищ, ситуацій.

Серед складових професійної компетентності А. Маркова виокремила такі: професійні знання, педагогічні позиції та установки, необхідні педагогічні вміння, якості особистості, що допомагають оволодіти професійними знаннями та вміннями [8, с.164].

І. Гребенєв і О. Лебедева визначили, що у структурі професійної компетентності вчителя можна виділити три складові: науково-теоретичну, методичну й психолого-педагогічну [3, с.24].

Формування методичної компетентності спирається на знання й уміння в галузі науково-теоретичної і психолого-педагогічної

компетентності. Не маючи достатнього рівня підготовки в науковій галузі, учитель не зможе ефективно вирішувати методичні завдання.

В. Саюк дослідила проблеми розвитку професійної компетентності вчителів географії в закладах післядипломної педагогічної освіти [11, с.17].

Дослідниця зауважила, що особливого значення набуває «проблема розвитку професійної компетентності вчителів, діяльність яких пов'язана з багатопредметністю, розгалуженістю емоційно-комунікативної сфери взаємодії з учнями тощо». Сучасний учитель географії «все більше здійснює у школі, поряд із навчанням і вихованням учнів, культурологічну, соціально-психологічну, розвивальну, дослідницьку, проєктивну функції, створює умови, що забезпечують освітній і духовний розвиток учнів». Його фахова досконалість усе більше характеризується рівнем компетентності, що визначає ефективність і результативність педагогічних дій».

Ми впевнено можемо екстраполювати висновки В. Саюк на вчителів трудового навчання, які так само як і вчителі географії здатні працювати в умовах швидкого зростання наукової інформації, готові опановувати та впроваджувати інноваційні освітні технології, сприяти розвитку пізнавальних інтересів та творчих здібностей учнів [11, с.17].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Таким чином, проаналізувавши всі запропоновані дослідниками підходи, ми прийшли до висновку, що узагальнюючу (за висновками І. Гребенєва, О. Дубасенюк, О. Лебедєвої, А. Маркової) *структуру професійної компетентності вчителя трудового навчання* на основі діяльнісного підходу становлять такі основні елементи: спеціально-педагогічний, соціальний, особистісно-індивідуальний.

У свою чергу, спеціально-педагогічний елемент поєднує *науково-теоретичну, методичну та психологічну* складові.

У контексті структури професійної компетентності вчителя трудового навчання зауважимо, що науково-теоретична складова компетентності охоплює обізнаність у галузі технологічних дисциплін, що викладаються; методична складова компетентності передбачає певний рівень майстерності у галузі засобів формування відповідних знань, умінь, навичок, ставлень і ціннісних орієнтацій учнів, вміння організовувати і проводити екскурсії, працювати на пришкільних ділянках тощо; психологічна складова компетентності включає диференційно-психологічний компонент у галузі обізнаності з мотивів, здібностей, спрямованості школярів; рефлексію педагогічної діяльності або аутопсихологічний компонент.

Зазначені складові професійної компетентності вчителя трудового навчання не просто підсумовуються, але перебувають у взаємодії.

Бібліографія

1. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Н. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51–54.
2. Гаврищак Г. Р. Компетентність та ключові компетенції викладача ВНЗ / Г. Р. Гаврищак // Професійні компетенції та компетентності вчителя (Матеріали регіонального науково-практичного семінару). – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – С. 31–33.
3. Гребенев И. В. Теоретические основания развития методической компетентности учителя / Гребенев И. В., Лебедева О. В. // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2007. – № 4. – С. 21–25.
4. Добудько Т. В. Формирование профессиональной компетентности учителя информатики в условиях информатизации образования : автореф. дис. на соискание научн. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания». – Москва, 1999. – 44 с.
5. Исаева Т. Е. Классификация профессионально-личностных компетенций вузовского преподавателя / Т. Е. Исаева // Педагогика. – 2006. – № 9. – С. 55–60.
6. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. Г. Карпова. – Х., 2004. – 19 с.

7. Кузьмина Н. В. Актуальные проблемы профессионально-педагогической подготовки учителя / Кузьмина Н. В., Гинецинский В. И. // Советская педагогика. – 1982. – № 3. – С. 63–66.

8. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 255 с.

9. Митина Л. М. Управлять или подавлять: выбор стратегии профессиональной жизнедеятельности педагога / Л. М. Митина ; отв. ред. М. А. Ушакова. – М. : Сентябрь, 1999. – 190 с.

10. Онаць О. М. Управління розвитком професійної компетентності молодого вчителя загальноосвітнього навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О. М. Онаць. – К., 2006. – 22 с.

11. Саюк В. І. Розвиток професійної компетентності вчителів географії у системі післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. І. Саюк. – К., 2007. – 22 с.

Відомості про автора

Дедерко Дмитро Юрійович - здобувач Глухівського Національного педагогічного університету імені О.Довженка, соціальний педагог, вчитель трудового навчання Гружчанського НВК Конотопського району Сумської області.

Наукові інтереси: методика професійного супроводу вчителя сільської школи.